

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

ЯКІСТЬ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичні рекомендації
для студентів, які навчаються за спеціальністю
7.03010101, 8.03010101 – Соціологія

(кредитно-модульна система)

Видавництво НУА

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

ЯКІСТЬ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичні рекомендації
для студентів, які навчаються за спеціальністю
7.03010101, 8.03010101 – Соціологія

(кредитно-модульна система)

Харків
Видавництво НУА
2014

УДК 316:303.8(072+075.8)
ББК 60.5в64р30-2
Я45

*Затверджено на засіданні кафедри соціології
Народної української академії.
Протокол № 18 від 03.06.2013 р.*

Автор-упорядник   канд. соціол. наук *О. В. Хижняк*

Рецензенти: д-р соціол. наук *В. І. Лукашук*
    канд. соціол. наук *І. С. Нечитайло*

Я45   **Якість емпіричного дослідження** : метод. рек. для студ., які навчаються за спец. 7.03010101, 8.03010101 – Соціологія (кредит.-модул. система) / Нар. укр. акад., [каф. соціології ; авт.-упоряд. О. В. Хижняк]. – Х. : Вид-во НУА, 2014. – 52 с.

Методичні матеріали з вивчення навчального курсу «Якість емпіричного дослідження» для студентів п'ятого курсу денної форми навчання містять програму, питання до практичних занять, методичні рекомендації щодо підготовки до занять, завдання для самостійної роботи, список рекомендованої літератури, питання з курсу, тестові завдання.

Наведені методичні матеріали призначені для викладачів і студентів, які цікавляться питаннями якості соціологічних досліджень.

УДК 316:303.8(072+075.8)
ББК 60.5в64р30-2

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Якість емпіричного дослідження» вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр» спеціальності 7.03010101 „Соціологія” і 8.03010101 «Соціологія».

Мета вивчення дисципліни – набуття студентом навичок діагностики емпіричних соціологічних досліджень та забезпечення якості емпіричного дослідження на всіх етапах його проведення.

В результаті освоєння дисципліни студент повинен:

Знати:

- основні підходи до визначення і вимірювання якості емпіричних досліджень;
- змістовні характеристики та функціональні можливості сучасних методів соціологічних досліджень;
- специфіку застосування окремих методів з метою забезпечення якості емпіричних соціологічних досліджень;
- основні ідеї вторинного аналізу соціологічних даних;
- основні принципи роботи з електронними базами первинних соціологічних даних.

Вміти:

- здійснювати вибір і обґрунтування методів дослідження відповідно до досліджуваної проблеми;
- підбирати адекватну технологію збору і обробки інформації і застосовувати її в емпіричних дослідженнях для забезпечення їх якості,
- обґрунтовувати процедури, застосовані для підвищення якості емпіричного соціологічного дослідження, і представляти їх у науковому звіті за результатами дослідження.

Володіти навичками:

- зв'язку методології та методики в рамках конкретного емпіричного дослідження;
- проектування дослідження через складання програми, володіння різноманітними навичками збору емпіричних даних
- розробки інструментарію для збору емпіричних даних;
- роботи з базами даних первинної соціологічної інформації.

У результаті освоєння дисципліни «Якість емпіричного дослідження» студент освоює такі *компетенції*:

- володіє основними методами, способами і засобами отримання, зберігання, переробки емпіричної соціологічної інформації;
- здатний працювати з базами даних емпіричних досліджень;
- здатний самостійно формулювати цілі, ставити конкретні завдання емпіричних досліджень в різних областях соціології і вирішувати їх за

допомогою сучасних дослідницьких методів з використанням новітнього вітчизняного та зарубіжного досвіду;

- здатний брати участь у складанні та оформленні наукових звітів за результатами проведених емпіричних досліджень.

Мета курсу досягається застосуванням наступних методів навчання:

1. Проблемні лекції і консультації (індивідуальні і групові).
2. Практичні заняття, семінари, круглі столи і рольові ситуації.
3. Обговорення рефератів і дискусійних повідомлень.
4. Обговорення основних ідей видатних соціологів.

Дисципліна «Якість емпіричного дослідження» має теоретичні і логічні зв'язки з такими дисциплінами як «Історія соціології», «Загальна соціологічна теорія», «Методологія та методи соціологічних досліджень», а також із галузевими та спеціальними соціологічними дисциплінами.

Методичне забезпечення містить елементи, важливі для організації роботи студентів із засвоєння матеріалу: програму курсу; питання до практичних занять; методичні поради; питання для самоконтролю знань; завдання для самостійної роботи; теми рефератів та есе; питання до заліку; технологію проведення поточного і підсумкового контролю знань; список рекомендованої літератури.

РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Навчання здійснюється на основі модульно-рейтингової системи. Курс включає 3 модулі. За підсумком вивчення курсу проводиться екзамен. Підсумкова оцінка навчальної діяльності з курсу, що вивчається, визначається за 100 бальною шкалою.

Знання студентів оцінюється за допомогою: групової презентації практичного заняття (відповіді на контрольні запитання, виконання групових завдань); індивідуального конспекту практичного заняття і виконання завдань. Контроль знань проходить за допомогою: а) вхідного контролю (написання есе); б) проміжного контролю після завершення вивчення кожного модуля (виконання завдань із відповідних тем курсу); в) написання та захист реферату; г) підсумкового тестового контролю.

Тести охоплюють усі теми дисципліни і складаються із 10 завдань. За кожну правильну відповідь нараховується 1 бал. Максимальна кількість балів, отриманих за тестування, – 10 балів. Набрана кількість балів студентом зараховується до підсумкової оцінки.

Загальна оцінка успішності навчання узагальнено складається з таких складових:

№ з/п	Вид роботи	Сума балів
1.	Вхідний контроль	5
2.	Робота на семінарах	15
3.	Проміжний модульний контроль	30
4.	Підготовка реферату і захист реферату	10
5.	Виконання практичних завдань	10
6.	Підсумковий тестовий контроль	10
7.	Залік	20

Усі студенти повинні одержати бали за підготовленість і роботу на кожному практичному занятті. У випадку його пропуску заняття відпрацьовується в індивідуальному порядку. Обов'язковим є виконання завдань для самостійної роботи, написання та захист реферату, а також виконання підсумкового тестового контролю. Це дає допуск до здачі заліку.

З навчальної дисципліни «Якість емпіричного дослідження» студенти складають письмовий залік.

За підсумками роботи в ході вивчення курсу виставляється підсумкова оцінка у відповідності з наступною шкалою оцінювання:

Шкала оцінювання знань студентів у ХГУ «НУА»

<i>За шкалою ECTS</i>	<i>Характеристика за національною шкалою</i>	<i>За національною шкалою</i>	<i>За шкалою ХГУ «НУА»</i>
A	ВІДМІННО – відмінне освоєння матеріалу, його оволодіння з незначними неточностями	5 відмінно	85–100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – оволодіння матеріалом на рівні вище середнього з окремими помилками	4 добре	75–84
C	ДОБРЕ – у цілому курс освоєний, але є деякі слабкі місця	4 добре	65–74
D	ЗАДОВІЛЬНО – курс освоєний непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 задовільно	57–64
E	ДОСТАТНЬО – засвоєння матеріалу задовольняє мінімальним вимогам	3 задовільно	50–56
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати, перш ніж перескласти	2 незадовільно	25–49
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов'язково повторне прослуховування курсу	2 незадовільно	0–24

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

	Теми	Кількість годин				
		Всього	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Модуль 1. Концептуальні питання якості емпіричного дослідження						
1.	Місце і роль емпіричних досліджень в структурі соціологічного знання	6	1	1	2	2
2.	Стандарти проведення соціологічного дослідження і оцінка його якості	6	1	1	2	2
3.	Проблеми якості емпіричного соціологічного дослідження на стадії його підготовки	5	1	1	1	2
Модуль 2. Технології забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження						
4.	Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні кількісних методик	5	1	1	1	2
5.	Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні якісних методик	6	1	1	2	2
6.	Якість вторинного аналізу даних емпіричних досліджень	6	1	1	2	2
Модуль 3. Контроль якості емпіричного дослідження						
7.	Процедури контролю якості емпіричного соціологічного дослідження	5	1	1	1	2
8.	Контроль якості конструювання вибіркової сукупності	5	1	1	1	2
9.	Інструменти контролю якості емпіричного дослідження	6	2	–	2	2
	Підготовка до заліку	4			4	
	Всього	54	10	8	18	18

ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСУ

МОДУЛЬ 1. Концептуальні питання якості емпіричного дослідження

Тема 1. Місце і роль емпіричних досліджень в структурі соціологічного знання

Теоретичний і емпіричний рівні соціального пізнання. Основні способи отримання соціологічного знання – емпіричний і теоретичний. Переваги та обмеження кожного з них. Два рівня соціологічного аналізу – емпіричний і теоретичний, їх характеристика. Дві крайності в розвитку соціології та їх подолання: абсолютизація емпіризму в пізнанні соціальної реальності і недооцінка, зневага емпіричної, прикладної соціології, заперечення її науковості.

Сучасна соціологія як трирівневий комплекс знань (теорій, концепцій, методів), в основі якого – єдність і взаємозбагачення емпіричного і теоретичного, що забезпечує цілісність соціологічної науки. Рівні прикладної соціології: методологічний, методичний, процедурний.

Співвідношення понять «методологія», «метод», «техніка», «методика», «процедура» і їх роль в організації та проведенні емпіричного дослідження.

Тема 2. Стандарти проведення соціологічного дослідження і оцінка його якості

Стандарт якості емпіричного соціологічного дослідження як наукова і практична проблема. Дискусії про суб'єкт стандартизації в соціології. Основні тенденції стандартизації та стратегії управління якістю досліджень.

Прийняті в західній практиці принципи і стандарти проведення соціологічних досліджень. Критерії оцінки якості соціологічних обстежень. Ознаки вибірки. Побудова опитувальника. Процес збору даних (польовий етап). Кодування. Введення та чистка даних.

Соціальне замовлення на проведення емпіричного соціологічного дослідження. Дискусії про відкритість та публічність соціологічних досліджень.

Перешкоди для широкого впровадження інструментів стандартизації та управління якістю у вітчизняну дослідницьку соціологічну практику.

Тема 3. Забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження на стадії його підготовки

Роль етапу підготовки у забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження.

Обґрунтування наукової спроможності соціологічної проблеми. Типові помилки, що виникають при виборі та визначенні проблемної ситуації емпіричного дослідження.

Проблеми, з якими стикається соціолог, приступаючи до проведення емпіричного дослідження: а) проблеми, пов'язані з невідповідністю автора до емпіричного дослідження, б) проблеми, пов'язані з обмеженістю емпіричної

вираженості досліджуваних процесів і явищ.

Забезпечення якості емпіричного дослідження при відборі соціальної проблеми для дослідження. Етап підготовки програми дослідження (тема / назва, опис проблемної ситуації). Комплекс теоретичних дій з постановки проблеми соціологічного дослідження (виявлення соціальної проблеми, опис проблемної ситуації, вибір парадигми і / або теорії дослідження і т. ін.). Проблема якості дослідження при виборі видів соціологічного дослідження.

Якість емпіричного соціологічного дослідження і його дизайн. Сутність та значення проекту та програми емпіричного дослідження. Компоненти програми дослідження та вимоги до них. Функції програми соціологічного дослідження та забезпечення їх якісного виконання. Встановлення об'єкту та предмету дослідження. Логічний аналіз предмета дослідження. Роль мети в проведенні якісного емпіричного дослідження.

Типові помилки при формулюванні мети і теми емпіричного дослідження. Алгоритм зв'язку між проблемою, метою та завданнями емпіричного дослідження.

МОДУЛЬ 2. Технології забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження

Тема 4. Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні кількісних методик

Види кількісних соціологічних досліджень та особливості їх організації та проведення.

Надійна і достовірна соціологічна інформація як вимога до якісного соціологічного дослідження.

Роль теоретичної та емпіричної інтерпретації понять та гіпотези в забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження. Конструювання інструментарію опитувальника як елемент забезпечення якості дослідження.

Основні типи питань, які використовуються в соціологічних опитуваннях. Вимоги до них. Респондент як джерело інформації. Здатність респондента розуміти запитання і відповідати на них. Типові помилки при формулювання питань у соціологічних опитуваннях.

Тема 5. Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні якісних методик

Якісне дослідження: його переваги, обмеження, діапазон використання.

Види та специфіка використання якісних методик в соціології. Спостереження. Аналіз документів. Глибинне інтерв'ю. Фокус-групи і т. ін.

Критерії та методи забезпечення якості інформації при використанні якісних методик.

Тактики якісного дослідження.

Тема 6. Якість вторинного аналізу даних емпіричних досліджень

Джерела емпіричної інформації (архіви, бази соціологічних даних, статистичні ресурси). Сутність вторинного аналізу даних, його цілі і способи їх досягнення. Вимоги до оформлення випадків використання вторинного аналізу (опис даних дослідження, оформлення посилань). Методи обробки та аналізу інформації. Проблема порівняності.

Банк соціологічних даних: історія становлення та перспективи розвитку. Дослідницькі архіви: розширення можливостей для вторинного аналізу. Принципи використання електронних баз первинних соціологічних даних. Основні типи архівів первинної соціологічної інформації. Формати зберігання даних, опис показників. Способи роботи з базами інформації. Огляд баз за схемою (опис досліджень, пошук даних; побудова таблиць, зважування даних і т. ін.; вивантаження даних; аналіз даних).

Зарубіжні архіви і дослідження: портал даних Інституту Лейбніца (ZACAT), Європейське дослідження цінностей (EVS), Європейське соціальне дослідження (ESS), Всесвітнє дослідження цінностей (WVS) та ін.

МОДУЛЬ 3. Контроль якості емпіричного дослідження

Тема 7. Процедури контролю якості емпіричного дослідження

Інформаційні технології у вирішенні завдань емпіричного соціологічного дослідження. Підготовка соціологічних даних до комп'ютерного аналізу. Основні етапи підготовки даних: вибір системи кодування, кодування закритих питань, формалізація та кодування відкритих питань, редагування джерел інформації, коригування інформації.

Потреба в контролі та підтвердженні якості в дослідницьких технологіях. Дві стратегії підтвердження валідності даних: перевірка кінцевих результатів за допомогою незалежних джерел і завірення якості дослідницьких процедур. Прозорість процедур емпіричного дослідження. Доступність даних для повторного аналізу в ході соціологічного дослідження.

Зберігання дослідницьких матеріалів для можливого використання в майбутньому.

Міжнародний досвід організації контролю якості в дослідницьких проектах.

Тема 8. Контроль якості конструювання вибіркової сукупності

Типи та методи вибірки. Ознаки, за якими можна охарактеризувати процес формування вибіркової сукупності (за М. Чуриловим): число ступенів відбору; тип виділення об'єктів репрезентації на проміжних ступенях відбору; спосіб районування виділених на проміжних щаблях відбору об'єктів репрезентації; спосіб відбору об'єктів репрезентації та одиниць спостереження на кожному ступені; обсяг вибіркової сукупності (кількість одиниць спостереження); контроль розрахунку об'єму вибірки.

Репрезентативність як відсутність впливу помилок відбору. Репрезентативність соціологічних досліджень. Типи помилок у вибіркового дослідженні. Контроль та ремонт вибірки.

Тема 9. Інструменти контролю якості емпіричного дослідження. Новітні тенденції емпіричних досліджень

Сутність і завдання контролю якості емпіричного дослідження.

Основні інструменти контролю якості: повторні процедури, вибіркового контроль, спостереження, аудіо- і відеозапис процедур, глибинні інтерв'ю з учасниками дослідження, телефонні інтерв'ю, інтерв'ю «на виході», заборона несанкціонованої редакції документів і матеріалів, незалежна (зовнішня або відомча) ревізія та ін.

Типові помилки при організації та проведенні емпіричного дослідження.

Потенціал і ключові проблеми досліджень блогосфери. Характеристика блогосфери як форми інтернет-комунікацій. Етичні аспекти використання матеріалів блогів. Основні методологічні стратегії соціальних досліджень блогосфери.

ПИТАННЯ І МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ 1. Концептуальні питання якості емпіричного дослідження

Тема 1. Місце і роль емпіричних досліджень в структурі соціологічного знання

План

1. Теоретичний і емпіричний рівні соціального пізнання. Способи отримання соціологічного знання та рівні соціологічного аналізу, їх взаємодія і взаємодоповнення.
2. Рівні прикладної соціології: методологічний, методичний, процедурний.
3. Емпіричне дослідження: поняття, функції, характерні риси.

Методичні рекомендації

Перша тема має на меті відтворення в пам'яті студентів знань, які стосуються методології та методів соціологічних досліджень і вивчалися студентами в процесі вивчення навчальних дисциплін раніше.

Стало загальноприйнятим виділяти два основних способи отримання соціологічного знання – емпіричний і теоретичний і відповідно два рівня соціологічного аналізу – емпіричний і теоретичний. Згадайте історію становлення і розвитку емпіричної соціології. Так, інституційне становлення емпіричної соціології припадає на 1920-ті рр. і пов'язане з відомою Чиказькою

соціологічною школою. До цих пір дослідники використовують методи збору та обробки емпіричних даних, які були запропоновані представниками саме цієї школи та які носять у своїй основі прагматичний характер, тобто націлені на вивчення і пояснення конкретних соціальних фактів і процесів, створення функціональних соціальних технологій. Емпіричний рівень соціологічного знання називають ще (особливо в західній соціології) мікросоціологією, оскільки вона безпосередньо включена у вивчення життєвої повсякденності, ментальності, мотивації і поведінки людей, їх інтересів і ціннісних орієнтацій.

При підготовці до заняття важливо усвідомити, що сучасна соціологія в цілому пододала дві крайності: абсолютизацію емпіризму в пізнанні соціальної реальності і недооцінку і навіть зневагу емпіричної, прикладної соціології, заперечення її науковості. Сучасна соціологія являє собою трирівневий комплекс знань (теорій, концепцій, методів), основу якого складають єдність і взаємозбагачення емпіричного і теоретичного, що забезпечує цілісність соціологічної науки і якість досліджень.

З'ясуйте співвідношення понять «методологія», «метод», «техніка», «методика», «процедура» і їх роль в організації та проведенні емпіричного дослідження. *Методологія* – це система принципів наукового дослідження; вона визначає, якою мірою зібрані факти можуть слугувати реальною і надійною підставою знання. *Метод* – це основний спосіб збору, обробки та аналізу даних. *Техніка* – це сукупність спеціальних прийомів для ефективного використання того чи іншого методу. *Методика* є поняттям, яке означає сукупність технічних прийомів, пов'язаних з даним методом. *Процедура* – це послідовність всіх операцій, загальна система дій і способів організації дослідження; це найбільш загальне, притому збірне поняття, яке відносять до системи прийомів і обробки соціологічної інформації. Емпіричне дослідження ґрунтується на отриманні, аналізі та узагальненні емпіричних даних і безпосередньо спрямоване на об'єкт дослідження.

Рекомендована література

Основна: [1, с. 33–67; 2, с. 33–67; 4, с. 15–20; 5, с. 25–80; 9, с. 21–71; 10, с. 450–478].

Додаткова: [59, с. 7–32; 15, с. 11–16; 53, с. 23–32; 85, с. 51–71; 86, с. 5–29; 91, с. 13–18; 92, с. 114–122; 102, с. 5–16].

Тема 2. Стандарти проведення соціологічного дослідження і оцінка його якості

План

1. Стандарт якості емпіричного соціологічного дослідження як наукова і практична проблема.

2. Основні тенденції стандартизації та стратегії управління якістю досліджень.

3. Дискусії про суб'єкт стандартизації в соціології, про відкритість та публічність соціологічних досліджень.

4. Перешкоди для широкого впровадження інструментів стандартизації та управління якістю у вітчизняну дослідницьку соціологічну практику.

Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми зверніть увагу на те, що актуалізує технологізацію соціологічного знання і потребує розробки механізмів забезпечення якості емпіричних досліджень. Соціологічні дослідження наразі не завжди пов'язані обов'язковими інструментами контролю якості. У цьому плані сучасна вітчизняна соціологія відрізняється від інших галузей науки і техніки, в яких сформувалася певна культура управління якістю дослідження. Ця культура (наприклад, в біології, медицині, у близьких соціологам поведінкових дослідженнях), не тільки передбачає активне застосування як внутрішніх, так і зовнішніх процедур контролю якості, а й зобов'язує згадувати ці процедури в підсумкових звітах, публікаціях поряд з отриманими результатами. Стандарт якості емпіричного соціологічного дослідження стає науковою і практичною проблемою. При цьому стандартизація соціологічної галузі – це не тільки методологічне, а й суто практичне питання, пов'язане з впровадженням прикладних соціологічних, маркетингових, політичних і т. п. досліджень у виробничу діяльність.

Все ще дискусійним залишається питання щодо суб'єкта стандартизації в соціології. Ключове питання стандартизації – питання про її суб'єктів, тому що в сформованій системі взаємовідносин галузевих агентів – дослідників, замовників, інститутів і т. п. – не вдається виявити тих, хто здатний претендувати на лідируючу роль у процесі розробки та впровадження стандартів якості. Поміркуйте над таким питанням: Хто – професійне співтовариство або держава, повинен формулювати та впроваджувати нормативи якості емпіричного соціологічного дослідження?

Рекомендована література

Основна: [9, с. 61–71].

Додаткова: [62, с. 95–100; 70, с. 187–194; 71, с. 281–302; 76, с. 198–208; 78, с. 139–145; 79, с. 153–157].

Тема 3. Забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження на стадії його підготовки

План

1. Роль етапу підготовки у забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження.

2. Проблеми, з якими стикається соціолог, приступаючи до проведення емпіричного дослідження. Критерії відбору соціальної проблеми для

соціологічного дослідження. Типові помилки, що виникають при виборі та визначенні проблемної ситуації емпіричного дослідження, при формулюванні мети і теми емпіричного дослідження.

3. Проблема якості емпіричного дослідження на етапі підготовки програми дослідження (тема / назва, опис проблемної ситуації). Комплекс теоретичних дій з постановки проблеми соціологічного дослідження (виявлення соціальної проблеми, опис проблемної ситуації, вибір парадигми і / або теорії дослідження і т. ін.).

4. Обґрунтований вибір виду соціологічного дослідження як чинник його якості.

Методичні рекомендації

При опрацюванні даної теми варто з'ясувати роль етапу підготовки у забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження. Адже цінність інформації, отриманої в результаті дослідження, пропорційна зусиллям, витраченим на його всебічну підготовку. Треба подбати про надійну теоретичну основу, продумати загальну логіку, розробити методичні документи для збору інформації, сформувати дослідницьку групу з компетентних фахівців, передбачити організаційне та матеріально-технічне забезпечення майбутнього емпіричного дослідження. Не випадково вважається, що для забезпечення якості в етап власне соціологічного дослідження можна вступати лише після того, як весь обсяг підготовчих робіт буде виконано відповідно до ставляться до них вимогами. У будь-якому разі рішення про проведення соціологічного дослідження, крім усього іншого, має бути обґрунтовано практичною (або науковою доцільністю).

Вихідним моментом, з якого починається шлях соціолога-емпірика, є виділення проблемної ситуації, яка в свою чергу починається з опису соціальної проблеми. Не варто ігнорувати цей момент, адже іноді соціологи не надають особливого значення правильному вибору проблеми дослідження, покладаючись на інтуїцію і здоровий глузд. Проблема в науковому сенсі слова не відрізняється від буденного її вживання. Уміння перетворювати тему дослідження в проблему дослідження – особливе мистецтво, що вимагає кваліфікації і досвіду.

Зверніть увагу на те, що процедури організації прикладного дослідження відіграють значну роль в забезпеченні його якості. Прикладне соціологічне дослідження включає в себе чотири організаційно автономних і водночас змістовно взаємопов'язаних етапи: 1) методологічну та методичну підготовку дослідження; 2) збір первинної соціологічної інформації – отриманих в ході соціологічного дослідження неузгаальнених відомостей різної форми (наприклад, відповіді опитуваних на запитання анкети, інтерв'ю, записи дослідника в картках спостереження, аналізу документів тощо), що підлягають надалі узагальненню; 3) підготовку зібраної інформації до обробки та її комп'ютерну обробку; 4) математичний і змістовний аналіз обробленої інформації, підготовку звіту, формулювання висновків і рекомендацій.

Разом з тим, незважаючи на те що будь-яке соціологічне дослідження, що претендує на високу якість, цілісність і закінченість, містить названі вище етапи, не існує єдиної, уніфікованої форми соціологічного аналізу, придатної для вивчення проблем різної складності. Конкретний вид соціологічного дослідження зумовлений характером поставленої в ньому мети, висунутих завдань. Саме відповідно до них, тобто залежно від глибини необхідного аналізу предмету, масштабності та складності вирішуваних завдань, розрізняють три основні види соціологічного дослідження – розвідувальне, описове і аналітичне. Дайте характеристику цим видам дослідження.

Важливо дотримуватися послідовності дій, які складають процедуру емпіричного соціологічного дослідження – тобто логічно взаємопов'язану послідовність операцій, яка визначає систему дій з теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення отримання та узагальнення емпіричних даних про досліджуване соціальне явище. Документ, в рамках якого знаходить своє оформлення процедура соціологічного дослідження, називається програмою. Програма – це загальна схема дослідження.

Рекомендована література

Основна: [2, с. 71–119; 5, с. 147–186].

Додаткова: [57, с. 3–110; 59, с. 33–50; 70, с. 167–194; 81, с. 17–28; 107, с. 112–125].

МОДУЛЬ 2. Технології забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження

Тема 4. Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні кількісних методик

План

1. Види кількісних соціологічних досліджень, особливості їх організації та проведення.

2. Надійність і достовірність соціологічної інформації як умова якісного дослідження.

3. Роль теоретичної та емпіричної інтерпретації понять, гіпотези в забезпеченні якості соціологічного дослідження. Конструювання інструментарію опитувальника як елемент забезпечення якості емпіричного дослідження.

4. Основні типи питань, які використовуються в соціологічних опитуваннях. Вимоги до них. Респондент як джерело інформації. Здатність респондента розуміти запитання і відповідати на них. Типові помилки при формулюванні питань у соціологічних опитуваннях.

Методичні рекомендації

Мета другого модуля – опанування студентами технологіями забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження. Для її реалізації слід сконцентрувати увагу на питанні надійності та достовірності соціологічної інформації при використанні кількісних методик, які найбільш поширені при проведенні емпіричних соціологічних досліджень.

Зверніть увагу на вимірювання надійності соціологічної інформації – один з етапів, необхідних для забезпечення необхідної якості соціологічного дослідження. Надійність є найбільш загальною характеристикою якості емпіричних даних, отриманих в соціологічному дослідженні. Зазвичай невизначене поняття надійності конкретизується шляхом перерахування помилок, які враховані в конкретному емпіричному дослідженні. Залежно від типу врахованих помилок інформацію називають обґрунтованою, репрезентативною, точною і правильною, тому вимірювання надійності зводиться до вимірювання зазначених характеристик соціологічної інформації. Слід зазначити, що між способом вимірювання і типом помилок немає однозначного зв'язку: один тип помилки може вимірюватися різними способами, і один спосіб може використовуватися для вимірювання помилок різних типів. Тому поряд з вищеназваними характеристиками надійності, отриманими шляхом типології врахованих помилок вимірювання, доцільно використовувати типологію самих способів вимірювання (обліку) помилок, тобто типологію способів контролю надійності емпіричних даних. Розрізняють дві групи способів контролю надійності: зовнішній контроль (зіставлення емпіричної інформації в цьому дослідженні з якою-небудь іншою інформацією) і внутрішній контроль (вивчення розподілу ознак у даному дослідженні).

Опитувальні методи (анкетування, інтерв'ювання), контент-аналіз документів, широко поширені в практиці вітчизняної соціології, як правило, пов'язані з вивченням великих сукупностей і кількісним аналізом, здійснюваним за допомогою комп'ютерної техніки. Використання цих методів дає можливість досягати певною мірою формалізованого знання. Залежно від методу збору емпіричних даних розрізняють опитування, спостереження та аналіз документів. Опитування – найпоширеніший метод збору первинної інформації. Він передбачає звернення до безпосереднього носія досліджуваної проблеми і націлений на ті її сторони, які мало або взагалі не піддаються прямому спостереженню. Тому соціологічне опитування незамінне, коли необхідно виявити змістовні характеристики суспільної, групової та індивідуальної свідомості, громадських, групових і міжособистісних відносин, які дають про себе знати лише в певних умовах (ситуаціях).

Варто звернути увагу на такий момент: головне в соціологічному опитуванні – сформулювати надійний зв'язок між респондентом і соціологом. Можна уявити цей зв'язок як ланцюжок, що має як мінімум шість ланок: вибірка, бланк для опитування, збір даних, кодування, введення даних та чистка даних. Якщо хоча б одна з цих ланок виявиться слабкою, ланцюжок може перерватися, а емпіричне дослідження втратить якість.

Рекомендована література

Основна: [2, с. 122–152, 342–369; 9, с. 72–183].

Додаткова: [54, с. 104–202; 59, с. 51–101; 67; 68; 81, с. 146–160].

Тема 5. Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні якісних методик

План

1. Якісне дослідження: переваги, обмеження, діапазон використання.
2. Види та специфіка використання якісних методик в соціології. Спостереження. Аналіз документів. Глибинне інтерв'ю. Фокус-групи і т. ін.
3. Критерії та методи забезпечення якості інформації при використанні якісних методик.
4. Тактики якісного дослідження.

Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми слід поміркувати над тим, що спричинило поширення використання в соціологічних дослідженнях якісних методик. Вважається, що прагнення соціологів до глибокого, об'ємного і цілісного осмислення соціальної реальності, до одержання максимально достовірних даних і заснованих на них висновках сприяло поширенню якісних методів, як правило, запозичених з методичного потенціалу зарубіжної соціології. До використання якісних методів особливо тяжіють оперативні соціальні дослідження, де потрібно точно оцінити з найменшими витратами соціальну ситуацію, яка швидко змінюється.

Далі варто з'ясувати, що являє собою дослідження, проведене за допомогою якісних методів (якісне дослідження). Зверніть увагу на те, що якісне дослідження – це певний тип дослідження, яке передбачає використання спеціальної методики і техніки отримання глибинної інформації: про що думають люди, як вони себе відчують. Воно має на меті отримати відповідь на запитання «чому», в той час як кількісне дослідження відповідає на запитання «як багато» або «як часто». Якісне дослідження – це процес відкриття; кількісне дослідження – це процес доказування і підтвердження. Якісне дослідження відрізняється також особливим способом аналізу отриманої інформації. Воно більшою мірою інтерпретаційне, ніж описове. Для його проведення досить невеликої кількості людей, його вибірка не базується на теорії ймовірності та статистики. Дослідники не намагаються робити чітких висновків і переносити їх на великі сукупності (наприклад, на все населення). У той же час дослідження, проведені за допомогою якісних методів, мають високий рівень суб'єктивності, оскільки дослідник включає власну інтуїцію та інтерпретує отримані дані, спираючись на свої знання, досвід і уявлення. Це може позначитися на якості результатів.

Важливо грамотно використовувати якісні методики при проведенні соціологічних досліджень.

Рекомендована література

Основна: [2, с. 394–611].

Додаткова: [19; 23, с. 64–83; 59, с. 195–214; 112; 113; 96, с. 101–109; 101, с. 15–19].

Тема 6. Якість вторинного аналізу даних емпіричних досліджень

План

1. Сутність вторинного аналізу даних, його цілі і способи їх досягнення.
2. Банк соціологічних даних: історія становлення та перспективи розвитку. Основні типи архівів первинної соціологічної інформації. Формати зберігання даних, опис показників. Способи роботи з базами інформації.
3. Закордонні архіви і дослідження: портал даних Інституту Лейбніца (ZACAT), Європейське дослідження цінностей (EVS), Європейське соціальне дослідження (ESS), Всесвітнє дослідження цінностей (WVS) та ін.

Методичні рекомендації

При вивченні даної теми важливо визначити причини, які сприяють поширенню використання вторинного аналізу матеріалів емпіричних досліджень. Це значною мірою пов'язано з тим, що масштабні соціологічні обстеження затвердилися як один з основних способів вимірювання соціальної, економічної і політичної поведінки. За наявності високих стандартів якості вторинного аналізу даних соціологічна інформація стає підґрунтям прийняття ефективних управлінських рішень.

Потреба у високій якості соціологічних обстежень серед провідних соціологів, державних чиновників, бізнесменів, представників мас-медіа досягла такого рівня, що даними моніторингових, комплексних досліджень дослідники діляться. Наприклад, у США державні структури, приватні фонди стали основними джерелами підтримки великомасштабних соціологічних обстежень; при цьому зазвичай вони розуміють, що всі дані, отримані громадськими фондами (включаючи дані переписів, зібрані власне державними органами) цілком належать громадськості. Отже, соціологи, які отримують гранти від Національного Наукового Фонду (National Science Foundation), Національного Інституту Охорони здоров'я (National Institute of Health), а також через прямі договори з державними органами, задокументовують базу даних і розміщують її в загальнодоступному архіві через рік або два. З цього часу дослідники більше не мають права контролювати подальшу долю отриманих даних, їх авторські права зводяться до того, що в статтях, які публікують інші, ґрунтуючись на їх базі даних, буде відзначена їх роль у зборі цих даних. Аналогічно, державні обстеження, що проводяться власне державними органами, стають загальнодоступними. У силу того, що подібні бази даних пропонуються за умовну плату, стимулюється здоровий обмін ідеями про те, що означають отримані дані, і гарантується, що бази даних використовуються повною мірою.

Рекомендована література

Основна: [2, с. 313–339; 5, с. 665–696].

Додаткова: [27; 28, с. 28–56; 38, с. 133–140; 55; 60, с. 173–179; 76, с. 198–208; 82, с. 126–131].

МОДУЛЬ 3. Контроль якості емпіричного дослідження

Тема 7. Процедури контролю якості емпіричного дослідження

План

1. Потреба в контролі та підтвердженні якості в дослідницьких технологіях.
2. Стратегії підтвердження валідності даних: перевірка кінцевих результатів за допомогою незалежних джерел і завірення якості дослідницьких процедур.
3. Прозорість процедур дослідження. Доступність даних для повторного аналізу. Зберігання дослідницьких матеріалів для можливого використання в майбутньому.
4. Міжнародний досвід організації контролю якості в дослідницьких проектах.

Методичні рекомендації

Провідна ідея даного курсу – показати шляхи недопущення того, щоб неякісне, фальсифіковане соціологічне дослідження, наслідком якого може стати будь-який збиток – здоров'ю людей, державі, процесам управління і т. д. – не потрапляло на ринок соціологічних послуг завдяки контролю якості.

Існує інтерпретація якості соціологічного дослідження, що базується на категорії валідність, в її початковому (від англ. Valid) розумінні. Йдеться про придатність дослідного продукту для інтеграції в процес прийняття управлінських рішень та / або в процес розвитку фундаментального, академічного знання.

В процесі контролю якості емпіричного дослідження важливим є забезпечення публічного характеру дискусії і відкритість досліджень. Публічна соціологія стає напрямом, в якому взаємодіють науковці, фахівці з практичних питань реалізації соціальних проектів, представники державних і громадських організацій. І такий формат дозволяє знайти необхідний для стандартизації компроміс через відкритість дослідницького процесу, що позитивно впливає на його якість. На практиці вимога «відкрити» дослідний продукт означає показати істотні аспекти отримання достовірних результатів.

Слід поміркувати над тим, чому сьогодні науковцями і практиками визнається той факт, що вимога відкритості соціологічних досліджень не може бути абсолютною: у замовника, у тому числі й у держави, є право певні дослідження закривати.

Існує і така проблема: чи варто копіювати зарубіжні стандарти якості і механізми її контролю. Деякі соціологи наполягають на використанні зарубіжних стандартів. Інші, навпаки, застерігають від прямого запозичення, копіювання іноземного досвіду, іноземних стандартів без урахування соціокультурного контексту. Однак усі соціологи сьогодні єдині в оцінці важливості соціологічної освіти для тих, хто проводить емпіричні соціологічні дослідження. Інструменти управління якістю мають стати звичними для соціологічної спільноти.

Потребує критичного аналізу міжнародний досвід організації контролю якості в дослідницьких проектах. Провідні дослідницькі організації світу, що займаються проведенням опитувань (Дослідницький Центр при Мічиганському університеті або Центр NORC при Чиказькому університеті) розробили процедури, що приділяють увагу кожній дрібниці. Звичайно, дослідження, проведені з дотриманням усіх стандартів, дорожчі за ті, що проводяться багатьма центрами вивчення громадської думки, які знижують стандарти з бажання заощадити або витягти прибуток. Однак коли дані необхідні для обґрунтування серйозного наукового дослідження, економія за рахунок використання даних ненадійного дослідження є уявною економією. У довгостроковому плані помилкові дані, отримані в ході масштабного, але неякісного опитування, обійдуться дорожче, ніж невелике число досліджень, відповідних високим міжнародним стандартам.

Рекомендована література

Основна: [2, с. 700–722].

Додаткова: [13, с. 16–23; 17, с. 61–71; 18, с. 95–100; 30; 41, с. 10–13; 58, с. 80–97; 54, с. 588–595; 59, с. 177–194].

Тема 8. Контроль якості конструювання вибіркової сукупності

План

1. Основи вибіркового дослідження. Якість емпіричного дослідження і типи та методи вибірки.

2. Ознаки, за якими можна охарактеризувати процес формування вибіркової сукупності (за М. Чуриловим): число ступенів відбору; тип виділення об'єктів репрезентації на проміжних ступенях відбору; спосіб районування виділених на проміжних щаблях відбору об'єктів репрезентації; спосіб відбору об'єктів репрезентації та одиниць спостереження на кожному ступені; обсяг вибіркової сукупності (кількість одиниць спостереження); контроль розрахунку об'єму вибірки.

3. Репрезентативність як відсутність впливу помилок відбору.

4. Типи помилок у вибіркового дослідженні. Контроль та ремонт вибірки.

Методичні рекомендації

Слід зазначити, що для отримання якісних, достовірних даних про соціальні явища, процеси, інститути соціолог спирається на побудову вибірки, яка гарантує охоплення всього спектру людей, цікавих для конкретного дослідження. Якщо побудову вибірки проведено недбало або непрофесійно, можна не досягти даної мети. Першим кроком при побудові вибірки є визначення генеральної сукупності, параметри якої ми хочемо описати.

Відомо, що чимало організацій, які проводять соціологічні обстеження, просто обмежуються заявами про те, що їх вибірка репрезентативна, навіть наполягають на репрезентативності своєї вибірки. Тому при підготовці до заняття визначте критерії, які підтверджують, що вибірка належним чином описує цікаву для нас генеральну сукупність і відповідає основним критеріям професійних стандартів. Між тим відповідність вибіркових характеристик і тих, що вимірюються в ході проведення емпіричного дослідження, необов'язково відображає високу якість вибірки. Якщо для досягнення цієї відповідності використовувалися штучні, не засновані на принципі випадкового відбору процедури, вибірка не спроможна задовольняти умовам ймовірнісної вибірки.

Варто докладно розглянути поширені вибіркові процедури, які ослаблюють ланцюжок між респондентом і соціологом а також опанувати методом побудови хорошої ймовірнісної вибірки. Важливо зрозуміти, що дотримання принципу імовірності, дійсно, є необхідною, але не достатньою умовою побудови першокласної вибірки.

Рекомендована література

Основна: [2, с. 156–187; 5, с. 81–146; 9, с. 184–369].

Додаткова: [29, с. 107–117; 54, с. 203–312].

Тема 9. Інструменти контролю якості емпіричного дослідження. Новітні тенденції емпіричних досліджень

План

1. Сутність і завдання контролю якості емпіричного дослідження.
2. Основні інструменти контролю якості: повторні процедури, вибірковий контроль, спостереження, аудіо- і відеозапис процедур, глибинні інтерв'ю з учасниками дослідження, телефонні інтерв'ю, інтерв'ю «на виході», заборона несанкціонованої редакції документів і матеріалів, незалежна (зовнішня або відомча) ревізія та ін.
3. Типові помилки при організації та проведенні емпіричного дослідження. Звіт за результатами емпіричного дослідження.
4. Потенціал і ключові проблеми досліджень блогосфери. Основні методологічні стратегії соціальних досліджень блогосфери.

Методичні рекомендації

З'ясовуючи сутність і завдання контролю якості емпіричного дослідження, студенти мають ознайомитися з типовими помилками при організації та проведенні емпіричного дослідження та усвідомити важливість контролю у процесі збору даних. Всі дослідницькі організації повинні побоюватися можливості неякісної роботи на місцях. Стандартний підхід – посилати незалежних контролерів для випадкової (або систематичної) перевірки приблизно десяти відсотків зроблених інтерв'ю.

Доцільно проаналізувати можливості і обмеження основних інструментів контролю якості емпіричного соціологічного дослідження, зокрема таких як: повторні процедури, вибірковий контроль, спостереження, аудіо- і відеозапис процедур, глибинні інтерв'ю з учасниками дослідження, телефонні інтерв'ю, інтерв'ю «на виході», заборона несанкціонованої редакції документів і матеріалів, незалежна (зовнішня або відомча) ревізія та ін.

Зверніть увагу на недостатню розробленість методологічних стратегій соціальних досліджень нових явищ і процесів, зокрема, блогосфери. Останнім часом активно проводяться соціальні дослідження блогів. У ході заняття важливо визначити потенціал і показати ключові проблеми досліджень блогосфери, виявити характеристики блогосфери як форми інтернет-комунікацій. Крім того, існує ряд етичних аспектів використання матеріалів блогів, що впливає на методологічні стратегії соціологічних емпіричних досліджень блогосфери.

Рекомендована література

Основна: [2, с. 724–742].

Додаткова: [11; 32, с. 211–221; 42, с. 92–115; 46, с. 104–112; 47, с. 61–77; 48, с. 113–128; 51, с. 78–107; 52, с. 108–114; 54, с. 555–587; 65, с. 122–131].

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Завдання до самостійної роботи

Завдання 1. Прокоментуйте наведене нижче твердження:

«Головне в соціологічному опитуванні – сформулювати надійний зв'язок між респондентом і соціологом. Можна уявити цей зв'язок як ланцюжок, що має як мінімум шість ланок: вибірка, опитувальник, збір даних, кодування, введення даних та чистка даних. Якщо хоча б одна з цих ланок слабка, ланцюжок може перерватися. ... Звичайно, навіть якщо якісь з цих шести зв'язків та виявляться слабкими, дослідники все одно отримують дані, які можна обробити на комп'ютері, і зможуть написати елегантні звіти з вражаючими графіками. Однак отримані при цьому висновки не будуть відображати наявних реалій. ... Оцінити валідність даних опитування дуже складно, так як опитування, за визначенням, використовується для того, щоб вивчити щось раніше невідоме. Часом об'єктивних стандартів для перевірки точності дослідження просто не існує. У такій ситуації єдиним критерієм, що підтверджує доцільність аналізу даних, є точне дотримання процедур побудови шести ланок ланцюжка між респондентом і дослідником» [68, с. 282].

У кожній з названих операцій соціологічного дослідження (вибірка, опитувальник, збір даних, кодування, введення та чистка даних) виділіть помилки, які найбільш вагомими й поширені.

Завдання 2. Відомо, що навіть провідні дослідницькі організації іноді свідомо скорочують деякі витрати, використовуючи такі техніки:

- *опитування меншого числа респондентів, ніж варто було б;*
- *опитування респондентів у меншій кількості місць, ніж потрібно було б;*
- *виключення районів з територіально розосередженим населенням;*
- *виключення корисних відкритих питань, кодування яких обійдеться недешево.*

Однак є ряд стандартів, які вони дотримуються неухильно, а саме:

- *побудова обґрунтованої вибірки;*
- *забезпечення гарної підготовки інтерв'юерів;*
- *контроль їх роботи, що дозволяє упевнитися, що вони дійсно виконали дане їм завдання саме так, як це необхідно.*

Поясніть, чим зумовлений такий підхід до якості соціологічного обстеження. Наведіть приклади.

Завдання 3. Уявіть, що Вам на експертизу надійшла програма емпіричного соціологічного дослідження. Розробіть перелік параметрів, за якими Ви будете оцінювати якість цієї програми.

Завдання 4. Висловіть свою думку з проблеми впливу на якість емпіричного дослідження відкритості дослідницького процесу.

Для цього дайте відповідь на такі питання:

- Що на практиці може означати вимога «відкрити» дослідний продукт? Чи обов'язково відкривати всі дані?

- Чи може вимога відкритості соціологічних досліджень бути абсолютною?

- Які ризики пов'язані з реалізацією стратегії представляти результати емпіричного дослідження якомога більш детально, аж до первинних електронних матриць, доступних для обробки?

- Які втрати може спричинити відкриття технологічних рішень?

Аргументуйте свою відповідь. Наведіть приклади.

Завдання 5. З метою забезпечення якості емпіричного дослідження розробіть

а) рекомендації для підготовки звіту за результатами кількісного дослідження;

б) рекомендації для підготовки звіту за результатами якісного дослідження.

Поясніть, чим відрізняються ці рекомендації і що між ними спільного.

Завдання 6. Існує точка зору, що практично будь-яке явище може вивчатися на рівні розвідувального, описового або аналітичного соціологічного дослідження, що має точковий або повторний (панельний) характер і використовує різні методи збору первинної інформації.

Чи поділяєте Ви цей підхід? Аргументуйте свою точку зору.

Завдання 7. Подумайте над питаннями:

- Чому рішення про проведення соціологічного дослідження, крім усього іншого, має бути обґрунтоване практичною (в деяких випадках науковою) доцільністю?

- Чи існує залежність між соціальними явищами і видами соціологічного дослідження, за допомогою якого вони можуть бути вивчені?

Аргументуйте свою точку зору. Наведіть приклади.

Завдання 8. Існує точка зору, що якісне дослідження – це процес відкриття, а кількісне дослідження – це процес доказів і підтвердження. Чи поділяєте Ви цю думку? Якщо поділяєте, то чому?

Опишіть переваги та обмеження, діапазон застосування якісних досліджень. Наведіть приклади.

Завдання 9. Прокоментуйте точку зору В. Ядова:

«Спостереження як метод збору первинних даних або наводить на гіпотези і служить трампліном для використання більш представницьких

методик, або застосовується на заключній стадії масових обстежень для уточнення та інтерпретації основних висновків».

Наведіть приклади.

Завдання 10. Складіть перелік проблем, з якими стикається соціолог, приступаючи до проведення емпіричного дослідження. Опишіть, як ці проблеми можна вирішити. Наведіть приклади.

Завдання 11. Нижче наведені ситуації, в яких очевидно є низька якість опитувань:

- коли служби громадської думки представляють помилкові прогнози результатів виборів;
- коли якісь характеристики респондентів значно відрізняються від аналогічних даних перепису.

Наведіть ще два аналогічних приклади.

Поясніть, чому часто досліднику нерідко буває важко визначити валідність даних опитування.

Завдання 12. Опишіть критерії, які підтверджують, що вибірка належним чином описує цікаву для дослідника генеральну сукупність.

Проілюструйте критерії відповідності вибірки професійним стандартам на прикладі тверджень про доходи домогосподарств.

Завдання 13. Опишіть, які обмеження мають наведені нижче вибіркові процедури і як їх використання може вплинути на якість емпіричного дослідження:

- Будь-яка вибірка, в якій учасники самі себе обирають (так звана вибірка «добровольців»), наприклад, відповідаючи на прохання газети чи телефонуючи по одному з телефонних номерів на телеекрані, якщо схвалюють пропозицію, і по іншому – якщо не згодні з ним.
- Будь-яка вибірка, в якій інтерв'юеру дається свобода вибору респондента.
- Методи сніжної грудки, в яких деякі люди, що брали участь в опитуванні, пропонують інших, які могли б стати його учасниками.
- Вуличні експрес-інтерв'ю, в яких інтерв'юерам треба опитувати перехожих, готових взяти участь в опитуванні, до тих пір, поки вони не заповнять певні квоти з конкретних категорій людей.
- Телефонні опитування в районах, де багато жителів не мають телефонів.
- Вибірки, які виходять із зручності дослідників, тобто такі, в яких компанії, що займаються опитуваннями громадської думки, працюють у містах, де у них є хороші друзі і зв'язки, або там, куди зручно дістатися.
- Вибірки, засновані на «типових» містах або домогосподарствах.

- Вибірки, в яких заміна використовується для «коригування» вибірки з тим, щоб відповісти за тих, хто не був опитаний або недостатньо представлений у вибірці з тих чи інших причин.
- Вибірки, побудовані на основі неправильних одиниць відбору.
- Вибірки, засновані на застарілих списках.
- Вибірки, засновані на маршрутних методах, в яких інтерв'юер починає в певній точці і продовжує рухатися від одного будинку до іншого згідно якомусь правилу.
- Квотні вибірки, в яких інтерв'юерам потрібно опитати певну кількість людей з певним набором демографічних характеристик.

Завдання 14. Провідні соціологічні центри світу, які вивчають професії, дійшли твердого переконання: для того, щоб правильно і точно закодувати професії всіх працюючих респондентів, завжди потрібно задавати чотири-п'ять питань:

- *Ким Ви працюєте?*
- *Назва професії, за якою Ви фактично працюєте?*
- *Чим Ви, в основному, зайняті на робочому місці?*
- *Де Ви працюєте?*
- *Чим займається, організація, в якій Ви працюєте?*

Крім того, щоб належним чином закодувати професії згідно стандартів Міжнародної Організації Праці (МОП), треба з'ясувати, скільки людей працює в підпорядкуванні у респондента та який їх рівень освіти.

Поясніть, як може вплинути на якість емпіричного соціологічного дослідження недотримання цього стандарту. Наведіть приклади.

Завдання 15. Практика показує, що при складанні дослідницького інструментарію та виборі форми питання необхідно враховувати безліч різних чинників. Складіть перелік цих чинників.

Відомо також, що ні закрита, ні відкрита форми питання не є ідеальними, і вони обидві вносять деякі спотворення в реальну картину. Опишіть ці можливі спотворення і поясніть, яке завдання стоїть при цьому перед соціологом, щоб забезпечити якість емпіричного дослідження.

Завдання 16. Наведіть приклад якісного емпіричного дослідження.

Перерахуйте параметри контролю якісного емпіричного дослідження. Поясніть, чому необхідно контролювати саме ці параметри.

Завдання 17. Поміркуйте над питанням про те, що більше вплине на величину вибірки при проведенні емпіричного дослідження:

- *розмір генеральної сукупності;*
- *ступінь різномірності генеральної сукупності;*

- *фінансові ресурси замовника.*

Обґрунтуйте свою відповідь. Наведіть приклади.

Завдання 18. Складіть перелік соціально-психологічних чинників, які забезпечують ефективне функціонування фокус-груп. Поясніть, як саме соціально-психологічний механізм стимулює ефективність фокус-групи. Наведіть приклади.

Завдання 19. Практика показує, що наявність в даних пропусків загрожує наступними негативними наслідками для якості всього дослідження:

- 1) скороченням загального розміру доступної для аналізу вибірки;
- 2) втратою якості результатів через зниження валідності статистичних висновків;
- 3) у деяких випадках – виникненням в даних систематичної помилки вимірювання;
- 4) обмеженнями в застосуванні деяких видів аналізу. Так, наприклад, при побудові регресійних моделей зростає помилка вимірювання, отже, страждає точність одержуваного з їх допомогою прогнозу.

Складіть перелік процедур, дотримуючись яких соціолог може нейтралізувати негативний вплив пропусків на якість емпіричного дослідження.

Завдання 20. Відомо, що в ході опитування по «провині» респондента іноді виникають пропуски. Респонденти часто не відповідають на питання з трьох основних причин:

- *некомпетентність респондента в темі питання;*
- *неконтактність;*
- *небажання відповідати через недовіру до самої процедури опитування і до особистості інтерв'юера зокрема.*

Складіть перелік процедур, дотримуючись яких соціолог може нейтралізувати негативний вплив цих причин.

Завдання 21. Наведіть приклад використання методу включеного спостереження. Для цього розробіть інструментарій включеного спостереження в конкретній дослідницькій ситуації. Обґрунтуйте тип включення і стратегію поведінки спостерігача.

Завдання 22. Наведіть приклад використання методу інтерв'ю. Для цього розробіть гайд біографічного інтерв'ю в конкретній дослідницькій ситуації. Обґрунтуйте стратегію поведінки модератора.

Завдання 23. Запропонуйте варіанти отримання біографічних даних в конкретній дослідницькій ситуації. Розробіть транскрипт біографічного інтерв'ю.

Завдання 24. Проаналізуйте наведені нижче приклади найбільш етично спірних досліджень в галузі соціології і психології: Лод Хамфрейс. «Проблеми в чайній кімнаті». Вивчення латентної гомосексуальної поведінки (1970 р.) Стенлі Мілграм. Здатність людей виконувати самі жорстокі накази, якщо будь-хто інший бере на себе відповідальність (1963–65 рр.) Філіп Зімбардо. «Патологія ув'язнення». Вивчення патології поведінки ув'язнених і охоронників (1972 р.). Розкрийте, які принципи проведення емпіричного дослідження порушені цими дослідниками.

Завдання 25. Нижче наведені основні види соціологічних досліджень:

- *Описове дослідження.*
- *Аналітичне дослідження.*
- *Точкове дослідження.*
- *Повторне (моніторингове) дослідження.*
- *Монографічне дослідження.*
- *Когортне дослідження.*
- *Лонгитюдне дослідження.*
- *Кроскультурне (міждержавне) дослідження.*
- *Соціальний експеримент.*
- *Кейс-стаді.*
- *Омнібус.*
- *Візуальні дослідження.*

Розробіть перелік умов, яких має дотримуватися соціолог при застосуванні кожного з цих видів соціологічних досліджень з метою забезпечення їх якості.

Завдання 26. Нижче наведені деякі критерії якості соціологічних даних:

- *науковість;*
- *валідність;*
- *надійність;*
- *релевантність;*
- *стійкість;*
- *репрезентативність;*
- *триангуляція;*
- *методичний експеримент.*

Наведіть приклади застосування цих критеріїв в емпіричних соціологічних дослідженнях.

Питання для самоконтролю знань

1. За якими критеріями обирають метод для емпіричного дослідження?
2. Що таке емпіричне соціологічне дослідження? Як скласти його програму та план проведення?
3. Якими умовами визначається необхідність проведення опитування в емпіричному дослідженні?
4. Що таке «ефект інтерв'юера»? Що є його джерелом?
5. Які соціально-психологічні фактори впливають на якість даних, отриманих у процесі опитування?
6. Як сформулювати вибірку модель досліджуваного об'єкта?
7. За допомогою яких методів збирається соціологічна інформація?
8. Як обробити первинну інформацію на комп'ютері та провести аналіз емпіричних даних?
9. Як забезпечити достовірність і репрезентативність соціологічних даних?
10. Як вирішується проблема суб'єктивності якісних методів?
11. Як визначаються надійність і валідність стосовно до якісних емпіричних досліджень?
12. Якими є основні етапи прикладного соціологічного дослідження?
13. Чим, насамперед, зумовлений вибір виду соціологічного дослідження?
14. Чим різняться розвідувальне, описове і аналітичне дослідження?
15. Які види соціологічних досліджень розрізняють залежно від застосовуваного методу збору емпіричної інформації?
16. У чому схожість і відмінність повторного та панельного соціологічних досліджень?
17. Які складові частини програми соціологічного дослідження?
18. Що таке соціальна проблема? Якими є її параметри?
19. Як співвідносяться між собою об'єкт дослідження і соціальна проблема?
20. Які основні структурні компоненти робочого плану соціологічного дослідження?
21. Як розраховуються процедурні нормативи соціологічного дослідження?
22. Які етапи включає в себе логічний аналіз предмета дослідження?
23. Чому в прикладній соціології використовується не визначення поняття, а його інтерпретація?
24. Що таке операціоналізація понять? Чим відрізняється структурна операціоналізація від факторної?
25. Що таке індикатори в прикладній соціології і на яких принципах базується їх вибір?
26. Які типи шкал використовуються в прикладній соціології і чим вони розрізняються?
27. Що таке валідність, повнота, чутливість і надійність шкали вимірювання?
28. Що є головним критерієм відбору об'єктів громадської думки?

29. Які аспекти громадської думки покликані виявляти різні види емпіричних соціологічних досліджень?
30. Чим різняться метод якісного аналізу документів та контент аналізу?
31. Чим викликана необхідність застосування вибіркового методу в прикладній соціології?
32. Чим різняться ймовірнісні та неймовірнісні моделі вибірки? Якими є їх різновиди?
33. За якими правилами формується квотна вибірка?
34. За якими правилами формується територіальна вибірка?
35. Як визначається оптимальний обсяг вибіркової сукупності? Що являє собою репрезентативність вибірових даних?
36. Як трактується поняття «аналіз» на різних етапах соціологічного дослідження?
37. Які існують контексти використання поняття «метод» в емпіричному дослідженні?
38. Яку роль у забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження відіграє архівування соціологічної інформації?
39. Від яких факторів залежить якість соціальної інформації?
40. Які принципи проведення емпіричного соціологічного дослідження визначають його якість?
41. Що таке достовірність емпіричних даних і які фактори на неї впливають?
42. За допомогою яких понять можна описати якість емпіричної соціологічної інформації?
43. За допомогою яких понять можна описати якість соціологічного вимірювання?
44. Що таке валідність дослідження? Навіщо і яким чином вона визначається?
45. Які види звітів за проведені соціологічні дослідження Ви знаєте? Чим вони відрізняються один від одного? Якими є загальні вимоги до них?
46. Від чого залежить вибір методів обробки інформації в ході проведення емпіричного соціологічного дослідження?
47. За допомогою яких процедур можна забезпечити якість емпіричного дослідження на стадії його планування?

Тематика рефератів

1. Співвідношення понять «методологія», «метод», «техніка», «методика», «процедура» і їх роль в організації та проведенні емпіричного дослідження.
2. Якість емпіричного дослідження і проблеми формування методологічного арсеналу соціолога.
3. Міжнародні стандарти оцінки якості соціологічних обстежень.
4. Еволюція ідей емпіричної соціології та її вплив на якість соціологічного дослідження.
5. Комплексні стратегії в соціології і якість емпіричного дослідження.
6. Відкриті питання: специфіка їх застосування у соціологічних дослідженнях.
7. Методи роботи з відкритими питаннями на всіх етапах емпіричного соціологічного дослідження.
8. Методи забезпечення достовірності і репрезентативності соціологічних даних.
9. Основні вимоги до конструювання опитувальника.
10. Переваги і недоліки поштового опитування. Контроль його якості.
11. Збір соціологічної інформації: основні вимоги до конструювання опитувальника. Форми запитань.
12. Якість та дизайн емпіричного соціологічного дослідження.
13. Проблема метода в емпіричному соціологічному дослідженні.
14. Специфіка забезпечення якості при проведенні опитувань громадської думки.
15. Методика проведення exit-poll як зразок стандартизації соціологічного дослідження.
16. Метод кейс-стаді (case-study) в соціологічному емпіричному дослідженні.
17. Етична регламентація роботи соціолога і його професійна репутація.
18. Роль відкритості і публічності соціологічного дослідження в забезпеченні його якості.
19. Роль Соціологічної асоціації України в забезпеченні якості і стандартизації в соціології.
20. Роль соціологічної освіти в забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження.
21. Інструменти управління якістю емпіричного соціологічного дослідження.
22. Перспективи стандартизації в емпіричних соціологічних дослідженнях.
23. Оцінка якості наукового висновку в соціології, що спирається на емпіричне дослідження.
24. Інформаційний ресурс і його роль у забезпеченні якості емпіричного дослідження.
25. Основні принципи соціальних досліджень. Якість одержуваної інформації: валідність і надійність.
26. Надійність як характеристика якості соціологічної інформації.
27. Ринок он-лайн досліджень в Україні.

28. Методи забезпечення якості в он-лайн дослідженнях.
29. Управління якістю соціологічних досліджень і взаємодія теоретичної науки, академічних вчених, дослідників-прикладників, полстерів.
30. Еволюція методу фокус-груп і нові стандарти.
31. Якість вибірки в соціологічному дослідженні як теоретико-методологічна проблема.
32. Можливості і обмеження он-лайн досліджень та проблеми забезпечення їх якості.
33. Проблема щирості респондента і якість емпіричного соціологічного дослідження.
34. Робота з замовником та її роль в забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження.

Теми есе

1. Якими є можливості поєднання кількісних і якісних методів у вивченні певного соціального явища / феномена?
2. Як пов'язані між собою теоретичний і емпіричний рівні соціального пізнання?
3. Чим емпіричне дослідження відрізняється від теоретичного?
4. Якими є межі відкритості та публічності емпіричних соціологічних досліджень?

Тести для контролю знань

1. У сучасній соціології соціальними фактами вважаються ...

- а) сукупні, систематизовані характеристики масової поведінки;
- б) сукупні, систематизовані характеристики масової свідомості – думок, оцінок, суджень, вірувань і т. п.;
- в) сукупні, узагальнені характеристики продуктів людської діяльності, матеріальної та духовної;
- г) окрема подія, випадок, стан соціальної взаємодії, що піддаються інтерпретації з позицій діяльного суб'єкта;
- д) всі зазначені вище позиції.

2. Зібрані в емпіричному дослідженні факти отримали в соціології назву ...

- а) дані;
- б) інформація;
- в) повідомлення;
- г) відомості;
- д) результат.

3. Предметом аналізу в емпіричному соціологічному дослідженні є...

- 1) поведінка індивідів;
- 2) поведінка соціальних груп;
- 3) продукти людської діяльності;
- 4) вербальні дії людей, судження, думки, погляди;
- 5) всі зазначені вище об'єкти.

4. Діапазон застосування якісних досліджень ...

- а) засіб вироблення ідей;
- б) етап кількісного дослідження;
- в) оцінка кількісного дослідження;
- г) основний метод збору даних;
- д) всі зазначені вище ситуації.

5. Як називається вибірка, в якій дотримані дві умови: по-перше, всі елементи генеральної сукупності мають певну ймовірність потрапити до вибірки, по-друге, ймовірність вибору кожного елемента може бути розрахована?

- а) імовірнісна;
- б) квотна;
- в) вибірка «добровольців»;
- г) ступінчаста;
- д) не стохастична.

6. Шкалу для вимірювання соціальних дистанцій розробив ...

- а) Богардус;
- б) Парсонс;
- в) Гуттман;
- г) Осгуд;
- д) Лайкерт.

7. Вимірювання – це:

- а) математично обґрунтоване емпіричне узагальнення робочої гіпотези дослідження;
- б) трансформація емпіричних даних з одного виду шкали до іншого;
- в) пошук статистичної інтерференції між змінними характеристиками;
- г) визначення інтенсивностей проявів змінних характеристик за допомогою спеціальних шкал;
- д) теоретично обґрунтоване емпіричне узагальнення робочої гіпотези дослідження.

8. Сукупність всіх елементів дослідження – це ...

- а) одиниця аналізу;
- б) вибірка сукупність;
- в) генеральна сукупність;
- г) одиниця спостереження;
- д) репрезентативність вибірки.

9. Метод збору соціологічної інформації про об'єкт, що вивчається шляхом безпосереднього сприйняття и прямої реєстрації всіх фактів, які стосуються цього об'єкту – це ...

- 1) метод фокус-груп;
- 2) метод анкетування;
- 3) метод інтерв'ю;
- 4) метод соціометрії;
- 5) метод спостереження.

10. Оптимальна кількість учасників фокус-групи ...

- а) 2–4;
- б) 8–10;
- в) 15–20;
- г) 3–5;
- д) 5–7.

Програмні питання до заліку

1. Теоретичний і емпіричний рівні соціального пізнання. Роль їх взаємозв'язку в забезпеченні якості емпіричного дослідження.
2. Стандарт якості емпіричного соціологічного дослідження як наукова і практична проблема.
3. Дискусії про суб'єкт стандартизації в соціології.
4. Соціальне замовлення на емпіричну соціологічну інформацію.
5. Держава як споживач на ринку соціологічних послуг. Вимоги до якості емпіричних досліджень.
6. Якість і стандартизація в соціології як проблема професійної спільноти.
7. Види кількісних соціологічних досліджень та особливості їх організації та проведення.
8. Поняття надійної і достовірної соціологічної інформації.
9. Конструювання інструментарію опитувальника як елемент забезпечення якості дослідження.
10. Респондент як джерело інформації. Здатність респондента розуміти запитання і відповідати на них.
11. Типові помилки при формулювання питань у соціологічних опитуваннях.
12. Якісне дослідження: переваги, обмеження, діапазон використання.
13. Види та специфіка використання якісних методик в соціології.
14. Критерії та методи забезпечення якості інформації при використанні якісних методик.
15. Тактики якісного дослідження.
16. Роль етапу підготовки у забезпеченні якості емпіричного соціологічного дослідження.
17. Обґрунтування наукової спроможності соціологічної проблеми.
18. Типові помилки, що виникають при виборі та визначенні проблемної ситуації емпіричного дослідження.
19. Проблеми, з якими стикається соціолог при проведенні емпіричного дослідження.
20. Критерії відбору соціальної проблеми для соціологічного дослідження.
21. Вибір видів соціологічного дослідження.
22. Типові помилки при формулюванні мети і теми емпіричного дослідження.
23. Критерії та методи забезпечення якості інформації при використанні якісних методик.
24. Джерела емпіричної інформації (архіви, бази соціологічних даних, статистичні ресурси).
25. Сутність вторинного аналізу даних, його цілі і способи їх досягнення.
26. Сутність і завдання контролю якості емпіричного соціологічного дослідження.
27. Основні інструменти контролю якості емпіричного дослідження.
28. Типові помилки при організації та проведенні емпіричного дослідження.

29. Принципи використання електронних баз первинних соціологічних даних.
30. Основні типи архівів первинної соціологічної інформації. Формати зберігання даних, опис показників.
31. Потенціал і ключові проблеми досліджень блогосфери. Основні методологічні стратегії соціальних досліджень блогосфери.
32. Міжнародний досвід організації контролю якості в дослідницьких проектах.
33. Перешкоди для широкого впровадження інструментів стандартизації та управління якістю у вітчизняну дослідницьку соціологічну практику.
34. Тенденції стандартизації та стратегії управління якістю емпіричних соціологічних досліджень.
35. Дискусії про відкритість та публічність емпіричних соціологічних досліджень.
36. Вторинний аналіз соціологічних даних: загальні принципи проведення для забезпечення якості соціологічного дослідження.
37. Принципи використання електронних баз первинних соціологічних даних.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛИТЕРАТУРА

Основна

1. Аверин Ю. П. Теоретическое построение количественного социологического исследования / Ю. П. Аверин. – М. : КДУ, 2009. – 440 с.
2. Браймен А. Методы социальных исследований. Группы, организации и бизнес : пер. с англ. / А. Браймен, Э. Белл. – Х. : Гуманитарный Центр, 2012. – 776 с.
3. Горшков М. К. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Институт социологии РАН, 2011. – 416 с.
4. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования : учеб. пособ. для вузов / И. Ф. Девятко. – М. : Книжный дом «Университет», 2006. – 296 с.
5. Добренъков В. И. Методы социологического исследования / В. И. Добренъков, А. И. Кравченко : учебник. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 768 с.
6. Ильин В. И. Драматургия качественного полевого исследования / В. И. Ильин. – СПб. : Интерсоцис, 2006. – 256 с.
7. Панина Н. В. Технология социологического исследования : курс лекций / Н. В. Панина. – 2-е изд. – К. : Ин-т социологии НАН Украины, 2001. – 277 с.
8. Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М. : КД Либроком, 2009. – 480 с.
9. Шляпентох В. Э. Проблемы качества социологической информации: достоверность, репрезентативность, прогностический потенциал / Шляпентох В. Э. – М. : ЦСП, 2006. – 664 с.
10. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования / В. А. Ядов. – М. : Добросвет, 1998. – 596 с.

Додаткова

11. Абрамов Р. Н. Методологические и содержательные аспекты социальных исследований блогов: аналитический обзор / Р. Н. Абрамов // Социология: 4М. – 2012. – № 35.
12. Аверьянов Л. Я. Контент-анализ : учеб. пособ. / Л. Я. Аверьянов. – М. : Кнорус, 2009. – 456 с.
13. Бабич Н. С. С точностью до участка: система тотального контроля качества на экзит-поллах / Н. С. Бабич, В. В. Иванов // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. – 2011. – № 2. – С. 16–23.
14. Бабич Н. С. Эффект воспринимаемого интервьюерами качества инструментария в массовых опросах / Н. С. Бабич // Современная социология – современной России : сборник статей памяти первого декана факультета социологии НИУ ВШЭ А. О. Крыштановского [Электронный ресурс] / НИУ ВШЭ ; РОС ; СоПСо. – М. : НИУ ВШЭ, 2012. – С. 652–664. – 1 электрон. диск (CD-ROM)

15. Балабанова Е. С. О комплексном характере социологических исследований / Е. С. Балабанова // Социол. исслед. – 2002. – № 10. – С. 11–16.
16. Батыгин Г. С. Лекции по методологии социологических исследований / Г. С. Батыгин. – М. : РУДН, 2008. – 368 с.
17. Батыков И. В. Семантическое измерение деловой репутации: проблемы сбора, контроля качества и интерпретации данных / И. В. Батыков, Н. С. Бабич // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2013. – № 1. – С. 61–71.
18. Большов Е. Качество прогнозирования результатов выборов: меры точности и источники ошибок / Е. Большов // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2011. – № 1. – С. 95–100.
19. Готлиб А. Качественное социологическое исследование: познавательные и экзистенциальные горизонты / Готлиб А. – Самара : Универс-групп, 2004. – 448 с.
20. Готлиб А. С. Процедуры и методы социологического исследования. Практикум. Кн. 1. Классическое социологическое исследование : учеб. пособ. / А. С. Готлиб, И. Е. Столярова, С. Н. Фазульянова [и др.]; под общ. ред. А. С. Готлиб. – Самара : Изд-во «Самарский университет», 2010. – 236 с.
21. Давыдов А. А. Модульный анализ и моделирование социума / А. А. Давыдов, А. Н. Чураков. – М. : ИС РАН, 2000 – 208 с.
22. Дембицкий С. Обоснованная теория: стратегия сбора и анализа качественных данных при теоретической валидации / С. Дембицкий // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2010. – № 2. – С. 64–83.
23. Дембицкий С. Применение стратегии согласования концептов в теоретической валидации (на примере исследования поведенческих практик студентов) / С. Дембицкий // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2009. – № 4. – С. 99–114.
24. Добреньков В. И. Методология и методика социологического исследования / В. И. Добреньков, А. И. Кравченко. – М. : Академ. Проект, 2009. – 537 с.
25. Ельмеев В. Я. Прикладная социология: Очерки методологии / В. Я. Ельмеев, В. Г. Овсянников. – СПб. : Изд-во С.-Петербургского государственного университета, 1999. – 276 с.
26. Ермизина Е. В. Проблемы вербальной коммуникации в социологическом исследовании : учеб. пособ. / Е. В. Ермизина, Ж. В. Пузанова. – М. : РУДН, 2009. – 173 с
27. Жаворонков А. В. Каталог базы данных Универсум-2: интеграция социальных показателей исследовательских проектов 1967–2012 гг. / А. В. Жаворонков, А. Л. Королев, А. В. Тихонов. – М. : ИС РАН, 2013. – 427 с.
28. Зангиева И. К. Проблема пропусков в социологических данных: смысл и подходы к решению / И. К. Зангиева // Социология: 4 М. – 2011. – № 33. – С. 28–56.

29. Звоновский В. Б. Выбор метода исследования и реализация выборки / В. Б. Звоновский // Социологический журнал. – 2012. – № 1. – С. 107–117.
30. Ильин В. И. Драматургия качественного полевого исследования / В. И. Ильин. – СПб. : Интерсоцис, 2006. – 256 с.
31. Ипатова А. А. Как правильно завершить телефонное интервью / А. А. Ипатова // Социологический журнал. – 2012. – № 4. – С. 36–61.
32. Испа-Ланде С. Взаимопонимание, взаимообмен и откровенность в процессе проведения качественного исследования / С. Испа-Ланде // Актуальные проблемы семей в России / под ред. Т. А. Гурко. – М. : Институт социологии РАН, 2006. – С. 211–221.
33. Как люди делают себя. Обычные россияне в необычных обстоятельствах: концептуальное осмысление восьми наблюдавшихся случаев / под общ. ред. В. А. Ядова, Е. Н. Даниловой, К. Клеман. – М. : Логос, 2010. – 388 с.
34. Как провести социологическое исследование / под ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. – М. : Политиздат, 1990. – 274 с.
35. Качанов Ю. Л. Методологические проблемы исследования смысловой и социальной структур социологического дискурса / Ю. Л. Качанов, Ю. В. Маркова // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2004. – Т. 7. – № 5. – С. 59–74.
36. Климова С. Г. Область применения открытых вопросов в стандартизированных интервью / С. Г. Климова // Пути России : проблемы социального познания : сборник / ред. Д. М. Рогозин. – М. : МВШСЭН, 2006. – С. 161–180.
37. Ковалев Е. М. Качественные методы в полевых социологических исследованиях / Е. М. Ковалев, И. Е. Штейнберг. – М. : Логос, 1999. – 384 с.
38. Косова Л. Б. Единый архив социологических данных / Л. Б. Косова // Экономическая социология. – 2010. – Т. 11. – № 1. – С. 133–140.
39. Костина Л. М. Методы диагностики тревожности / Л. М. Костина. – СПб. : Речь, 2002. – 198 с.
40. Кравченко С. А. Словарь новейшей социологической лексики: теории, понятия, персоналии (с английскими эквивалентами) / С. А. Кравченко. – М. : МГИМО, 2011. – 408 с.
41. Крыштановский А. О. Анализ социологических данных / А. О. Крыштановский. – М. : Изд. дом ГУ-ВШЭ, 2006. – 281 с.
42. Лебедев П. А. Метод онлайн-фокус-групп как исследовательский инструмент / П. А. Лебедев // Социология: методология, методы и математическое моделирование. – 2010. – № 31. – С. 92–115.
43. Масалков И. К. Стратегия кейс-стадий: методология исследования и преподавания / И. К. Масалков, М. В. Семина. – М. : Академический проект, 2011. – 443 с.
44. Масленников Е. В. Особенности отбора экспертов / Е. В. Масленников // Социология. – 2010. – № 2. – С. 82–93.

45. Масленников Е. В. Принципы формирования концептуальной модели предмета исследования в методологическом контексте социологического измерения / Е. В. Масленников // Вестник Московского университета. – Сер. 18. Социология и политология. – 2011. – № 3. – С. 115–132.
46. Матовская А. В. Использование невербальной информации в личном интервью / А. В. Матовская // Социол. исслед. – 2006. – №3. – С. 104–112.
47. Матовская А. В. Выявление ошибок интервьюеров: откровения нарративов / А. В. Матовская // Социология: 4М. – 2006. – № 22. – С. 61–77.
48. Мельников А. Н. Влияние формы вопроса в контексте изучения электорального поведения / А. Н. Мельников // Социология: 4М. – 2000. – № 12. – С. 113–128.
49. Мельникова О. Т. Фокус-группы. Методы, методология, моделирование / О. Т. Мельникова. – М. : Аспект Пресс, 2007. – 320 с.
50. Михайлов Стоян. Эмпирическое социологическое исследование : пер. с болг. / Стоян Михайлов. – М. : Прогресс, 1975. – 382 с.
51. Мягков А. Ю. Эффект интервьюера: опыт количественной оценки в персональном интервью / А. Ю. Мягков, И. В. Журавлева // Социология: 4М. – 2005. – № 21. – С. 78–107.
52. Назарова И. Б. Качество опроса: факторы несоответствия / И. Б. Назарова // Социол. исслед. – 1999. – № 11. – С. 108–114.
53. Новикова С. С. Введение в прикладную социологию: Анкетирование : учеб. пособ. / С. С. Новикова. – М. : СпортАкадемПресс, 2000. – 101 с.
54. Ноэль-Нойманн Э. Все, но не каждый. Введение в методы демоскопии : пер с нем. Л. Н. Рыбаковой и Е. В. Невмержицкой / Э. Ноэль-Нойманн, Т. Петерсон ; науч. ред. и автор вступ. ст. Н. С. Мансуров. – М. : МГУКИ, 2007. – 616 с.
55. Общественный разлом и рождение новой социологии: Двадцать лет мониторинга / Левада-Центр. – М. : Новое издательство, 2008. – 468 с.
56. Паніотто В. І. Статистичний аналіз соціологічних даних / В. І. Паніотто, В. С. Максименко, Н. М. Харченко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. – 270 с.
57. Проблемы подготовки первичных данных в социологических исследованиях : сборник статей / отв. ред. Ю. Н. Толстова, О. А. Оберемко. – М. : Российское общество социологов, 2012. – 127 с.
58. Рогозин Д. М. Как быстро, эффективно и безопасно сфабриковать телефонный опрос / Д. М. Рогозин, А. А. Ипатова // Социологический журнал. – 2012. – № 2. – С. 80–97.
59. Романов П. В. Методы прикладных социальных исследований : учеб. пособ. Изд. 2-е, доп. / П. В. Романов, Е. Р. Ярская-Смирнова. – М. : ООО «Вариант», ЦСПГИ, при участии ООО «Норт Медиа», 2008. – 215 с.
60. Ростегаева Н. И. Банк данных социологических исследований: приглашение к сотрудничеству / Н. И. Ростегаева // Социология 4М. – 2000. – № 12. – С. 173–179.

61. Рождественская Е. Ю. Визуальный поворот: анализ и интерпретация изображений / Е. Ю. Рождественская // Визуальная антропология: новые взгляды на социальную реальность / под ред. Е. Р. Ярской-Смирновой, П. В. Романова, В. Л. Круткина. – Саратов : Научная книга, 2007. – С.28–42.
62. Ротман Д. Г. Современное социологическое исследование: проблемы повышения качества данных / Д. Г. Ротман // Социология. – 2010. – № 1. – С. 95–100.
63. Рассохина М. В. Метафора в языке социологической науки / М. В. Рассохина. – М. : МВШСЭН, 2001. – 80 с.
64. Рогозин Д. М. Когнитивный анализ опросного инструмента / Д. М. Рогозин. – М. : ФОМ, 2002. – 254 с.
65. Савинская О. Б. Субъективность в качественном исследовании: новые подходы / О. Б. Савинская // Социол. исслед. – 2007. – № 10. – С. 122–131.
66. Саганенко Г. И. Структура эмпирического результата в социологии и проблема его надежности / Г. И. Саганенко // Социология 4М: методология, методы, математические модели. – 1994. – №3–4. – С. 5–22.
67. Садмен Сеймур. Как правильно задавать вопросы: введение в проектирование массовых обследований : пер. с англ. А. А. Винницкой / Сеймур Садмен, Норманн Брэдберн ; научный редактор перевода Д. М. Рогозин. – М. : Институт Фонда «Общественное мнение», 2005. – 382 с.
68. Садмен С. Как люди отвечают на вопросы: применение когнитивного анализа в массовых обследованиях / С. Садмен, Бредберн Н. Шварц. – М. : ФОМ, 2003. – 304 с.
69. Санжаревский И. И. История, методология и техника исследования проблем общества и личности в социологии. – Изд. 4-е, испр. и доп. / И. И. Санжаревский, В. А. Титаренко. – Тамбов : Изд-во ОГУП «Тамбовская типография «Пролетарский светоч», 2002. – 432 с.
70. Сафонова М. А. Драма полевого исследователя: подозрение в качестве метода / М. А. Сафонова // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2006. – Т. 9. – № 1. – С. 187–194.
71. Сваффорд М. С. Международные стандарты оценки качества социологических обследований / М. С. Сваффорд, М. С. Косолапов, П. М. Козырева // Мир России. – 1999. – № 1–2. – С. 281–302.
72. Светлов В. А. История научного метода / В. А. Светлов. – М. : Академический проект, 2008. – 700 с.
73. Семенова В. В. Качественные методы: введение в гуманистическую социологию : учеб. пособ. для студентов вузов / В. В. Семенова / Институт социологии РАН. – М. : Добросвет, 1998. – 289 с.
74. Семенова А. В. Контент-анализ СМИ: проблемы и опыт применения / Семенова А. В., Корсунская М. В. – М. : ИС РАН, 2010. – 324 с.
75. Семина М. В. Метод интервью в социологии и маркетинге / Семина М. В. – М. : КДУ, 2010. – 308 с.

76. Сидоров Н. Использование парадигм в социологических исследованиях / Н. Сидоров // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2011. – № 4. – С. 198–208.
77. Сикевич З. Социологическое исследование: практическое руководство / З. Синкевич. – СПб. : Питер, 2005. – 320 с.
78. Соколов Н. В. К стандартизации исследований: обзор работы круглого стола / Н. В. Соколова // Социологический журнал. – 2010. – № 1. – С. 139–145.
79. Соколов Н. В. Независимая экспертиза качества в эмпирических исследованиях гражданского общества: совместный эксперимент факультета социологии СПбГУ и АНО «Социологическая мастерская Задорина» / Н. В. Соколов, Н. Г. Скворцов, А. П. Козлов, И. В. Задорин // Эмпирические исследования гражданского общества : сборник материалов общественных слушаний (25.09.09) / сост. А. М. Лопухин. – М. : Общественная палата Российской Федерации, 2009. – С. 153–157.
80. Социологические методы в современной исследовательской практике : сб. статей, посвященный памяти первого декана факультета социологии НИУ ВШЭ А. О. Крыштановского [Электронный ресурс] / отв. ред. и вступит. ст. О. А. Оберемко; НИУ ВШЭ; РОС; ИС РАН. – М. : НИУ ВШЭ, 2011. – 557 с.
81. Страус А. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / А. Страус, Д. Корбин. – М. : Эдиториал УРСС, 2010. – 256 с.
82. Стрельникова А. В. Исследовательские архивы: расширение возможностей для вторичного анализа / А. В. Стрельникова // Социол. исслед. – 2005. – № 1. – С. 126–131.
83. Сурмин Ю. П. Методология и методы социологических исследований / Ю. П. Сурмин, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 2000. – 304 с.
84. Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования : учеб. пособ. / Е. П. Тавокин. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 239 с.
85. Татарова Г. Г. От постулатов эмпирической социологии к методологии анализа данных / Г. Г. Татарова // Социология: 4М. – 1999. – № 11. – С. 51–71.
86. Татарова Г. Г. Методология эмпирической социологии: амбивалентность факторов развития / Г. Г. Татарова // Социология: 4М. – 2008. – № 27. – С. 5–29.
87. Татарова Г. Г. Основы типологического анализа в социологических исследованиях : учеб. пособ. / Г. Г. Татарова. – М. : ИД «Высшее образование и Наука», 2007. – 236 с.
88. Татарова Г. Г. Интеграция методологического знания – неизбежный этап в социологии / Г. Г. Татарова // Телескоп. – 2012. – №6 (96). – С. 2–7.
89. Татарова Г. Г. Метаметодики анализа данных как средства концептуализации / Г. Г. Татарова // Россия реформирующаяся: Ежегодник – 2003 / отв. ред. Л. М. Дробижева. – М. : Институт социологии РАН, 2003. – С. 75–90.

90. Тезаурус социологии. Кн. 2. Методология и методы социологических исследований : темат. слов.-справ. / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 415 с.
91. Темницкий А. Л. Учебное исследование по эмпирической социологии : учеб. пособ. / А. Л. Темницкий. – М. : МГИМО, 2003. – 250 с.
92. Терещенко О. В. Проблема метода в эмпирическом социологическом исследовании / О. В. Терещенко // Социология. – 2008. – № 4. – С. 114–122.
93. Толстова Ю. Н. Измерение в социологии : курс лекций / Ю. Н. Толстова. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 224 с.
94. Толстова Ю. Н. Основы многомерного шкалирования : учеб. пособ. / Ю. Н. Толстова. – М. : КДУ, 2006. – 160 с.
95. Толстова Ю. Н. Анализ социологических данных. Методология, дескриптивная статистика, изучение связей между номинальными признаками / Ю. Н. Толстова. – М. : Научный мир, 2000. – 352с.
96. Толстова Ю. Н. Качественная и количественная стратегии. Эмпирическое исследование как измерение в широком смысле / Ю. Н. Толстова, Е. В. Масленников // Социол. исслед. – 2000. – № 10. – С. 101–109.
97. Толстова Ю. Н. Математико-статистические модели в социологии (математическая статистика для социологов) : учеб. пособие / Ю. Н. Толстова ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – 2-е изд. – М. : Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2008. – 243 с.
98. Троцук И. В. Теория и практика нарративного анализа в социологии / И. В. Троцук. – М. : РУДН, 2006. – 246 с.
99. Уйти, чтобы остаться: социолог в поле : сб. ст. / под ред. В. Воронкова и Е. Чикадзе. – СПб. : Алетейя, 2009. – 148 с.
100. Филлипс Л. Дискурс-анализ. Теория и метод. 2-е изд. / Л. Филлипс, М. Йоргенсен. – Х. : Гуманитарный Центр, 2008. – 336 с.
101. Флиивберг Б. Кейс-стади в контексте качественно-количественной проблематики / Б. Флиивберг // Социол. исслед. – 2004. – № 9. – С. 15–19.
102. Хеллевик О. Социологический метод : пер. с норв. / О. Хеллевик. – М. : Весь Мир, 2002. – 192 с.
103. Чесноков С. В. Детерминационный анализ социально-экономических данных / С. В. Чесноков. – М. : Либроком, 2009. – 168 с.
104. Чурилов Н. Типология и проектирование выборочного социологического исследования (история и современность) / Николай Чурилов. – К. : Факт, 2008. – 366 с.
105. Шматко Н. А. Начала практической социологии. Серия: Gallicinium / Шматко Н.А., Ленуар Реми, Мерлье Доминик, Пэнто Луи, Патрик Шампань – М. : Алетейя, Институт экспериментальной социологии, 2001. – 410 с.
106. Штейнберг И. Качественные методы. Полевые социологические исследования / И. Штейнберг, Т. Шанин и др. – СПб. : Алетейя, 2009. – 352 с.
107. Юрасова М. В. Современные подходы к управлению качеством / М. В. Юрасова // Вестник Московского университета. – Сер. 18. Социология и политология. – 2011. – № 1. – С. 112–125.

108. Ядов В. А. Социологическое исследование: Методология. Программа. Методы / В. А. Ядов. – Самара : Изд-во «Самарский ун-т», 1995. – 328 с.
109. Ярская-Смирнова Е. Р. Методы прикладных социальных исследований : учеб. пособ. / Е. Р. Ярская-Смирнова, П. В. Романов. – М. : Вариант, 2008. – 215 с.

Интернет-ресурсы

110. Виды социологического исследования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socio.rin.ru/cgi-bin/article.pl?id=20>
111. Давыдов А. А. Качественные исследования: перспективы развития [Электронный ресурс] / Давыдов А. А. // Официальный сайт ИС РАН. – 2008. URL: <http://www.isras.ru/publ.html?id=1128>.
112. Паниотто В. И. Измерение надежности социологической информации [Электронный ресурс] / Паниотто В. И. – Режим доступа: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/53857.html>
113. Паниотто В. И. Измерение обоснованности (валидности) социологической информации [Электронный ресурс] / В. И. Паниотто. – Режим доступа: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/53902>
114. Онлайн исследования в России 2.0 [Электронный ресурс] / под ред. Шашкина А. В., Девятко И. Ф., Давыдова С. Г. – М. : РИЦ «Северо_Восток», 2010. – Режим доступа: <http://www.omirussia.ru/ru/analytics/pub...>
115. Сваффорд Майкл С. Международные стандарты оценки качества социологических обследований [Электронный ресурс] / Сваффорд Майкл С., Козырева П. М., Косолапов М. С. // Мир России. – 1998. – Т. 7. – № 1–2. – С. 281–302. – Режим доступа: <http://www.ecsocman.edu.ru/mirros/>
116. Социологические методы в современной исследовательской практике : сборник статей памяти А. Крыштановского [Электронный ресурс] / отв. ред. и вступит. ст. О. А. Оберемко ; НИУ ВШЭ, РОС, ИС РАН. – М. : НИУ ВШЭ, 2011. – VIII, 557 с.– 1 CD ROM
117. Татарова Г. Г. Концепт «социальный тип» в эмпирических исследованиях [Электронный ресурс] / Г. Г. Татарова // Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие : Материалы IV Очередного Всероссийского социологического конгресса / РОС, ИС РАН, АН РБ, ИСППИ. – М. : РОС, 2012. – 1 CD ROM. – URL: <http://www.isras.ru/files/File/congress2012/part50.pdf>. – С.7187–7194.
118. Тезаурус социологии. Кн. 2. Методология и методы социологических исследований : темат. слов.-справ. [Электронный ресурс] / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 415 с.
119. Шмерлина И. А. Процедурные начала исследовательской социологии : метод. пособ. [Электронный ресурс] / Шмерлина И. А. – Режим доступа: <http://www.unn.ac.ru/rus/f14/k2/courses/shmerl1.htm>
120. Як робити дослідження в інтернет-просторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.classzone.com/books/research_guide/page_build.cfm?content=web_research&state=none

Журнали

- Соціологія: теорія, методи, маркетинг
- Социологические исследования
- Социология: методология, методы, математическое моделирование (Социология: 4М)
- Поиск (Политика. Обществоведение. Искусство. Социология. Культура)
- Журнал социологии и социальной антропологии
- Социология науки и технологий
- American Journal Of Sociology
- American Sociological Review
- Current Sociology
- International Sociology
- European Sociological Review

Соціологічні портали

- <http://socionet.ru/> – Соціонет – інформаційний простір з суспільних наук.
- <http://socnet.narod.ru/> – SOCNET.ru: сучасна російська соціологія в Інтернеті.
- http://www.inion.ru/product/search_p.htm – база даних з філософії та соціології.
- <http://www.tisbi.ru/resources/library/18/> – електронна бібліотека з соціології.
- <http://www.isa.org> - International Sociological Association – Міжнародна Соціологічна Асоціація.
- <http://world-vox.virtualave.net/> – опитування Онлайн – дослідження суспільної думки.
- <http://www.dailinet.ru/> – кількісні та якісні дослідження – Онлайн опитування.
- <http://sociolink.narod.ru/faculty.html> – Російський каталог посилань на соціологічні ресурси мережі.
- <http://www.sociolog.narod.ru/> – сторінка російського соціолога Авер'янова Леоніда Яковича, автора книжок з прикладної соціології: "Искусство задавать вопросы" (М.,1988, М.,1995), "Социология: что она знает и может" та ін.
- <http://www.fom.ru/> – Фундація «Суспільна Думка».

ДОДАТКИ

Якість вимірювання характеристик відібраних одиниць спостереження (надійність)			
Точність	Усталеність	Чутливість	Обґрунтованість
Ймовірність відсутності випадкових помилок		Ймовірність відсутності систематичних помилок	

Рис. 1. Поняття, які описують якість соціологічного вимірювання [69]

Якість емпіричної інформації (надійність)			
Якість спеціальної методології ймовірності відсутності теоретичних помилок (валідність–міра відповідності теорії соціальній реальності)	Якість методики дослідження (надійність)		
	Якість відбору одиниць дослідження	Якість вимірювання характеристик Відібраних одиниць	
	Ймовірність відсутності випадкових і систематичних помилок (репрезентативність)	Ймовірність відсутності випадкових помилок (усталеність, точність)	Ймовірність відсутності систематичних помилок (обґрунтованість)

Рис. 2. Поняття, які описують якість емпіричної соціологічної інформації [69]

Таблиця 1.

Порівняльні характеристики різних типів якісного дослідження [22, с. 65]

<i>Тип дослідження</i>	<i>Дисципліни, в яких зароджувався підхід</i>	<i>Форма звіту</i>
Наративне дослідження	Література, історія, психологія, соціологія, антропологія	Хронологічна історія про індивідуальне життя
Феноменологія	Філософія, соціологія, психологія	Опис сутності досвіду
Обґрунтована теорія	Соціологія	Теорія чи теоретична модель
Етнографія	Культурна антропологія, соціологія	Опис культурної поведінки групи чи індивіда
Дискурс-аналіз	Лінгвістика, семіотика	Опис використовуваної мови і того, як різні дискурси оформляються в якості ідентичностей та взаємовідносин

Зміст процедури інтерпретації понять

<i>Вид (етап) інтерпретації</i>	<i>Теоретична</i>	<i>Емпірична</i>	<i>Операціональна</i>
Визначення	Розкриття змісту поняття через поняття меншої спільності.	Процес виведення спостережуваних ознак, які розкривають зміст ключових понять дослідження	Розбиття емпіричних індикаторів на такі поняття, які піддаються вимірюванню
Сенс процедури	Дати теоретичне визначення, захистити від інших смислових контекстів, показати місце поняття в робочій концепції дослідження. Теоретичне визначення задає концептуальні рамки дослідження і визначає весь хід подальшого аналізу	Знайти таку область реальної дійсності («фрагмент життя»), яка співвідноситься з даним поняттям. Забезпечити максимально повний опис проблеми дослідження в емпіричних індикаторах	Зафіксувати в однозначному форматі обрану ознаку – тобто виміряти її
Результат	Теоретичне визначення	Емпіричний індикатор (ознака, референт)	Ознака (операція вимірювання)

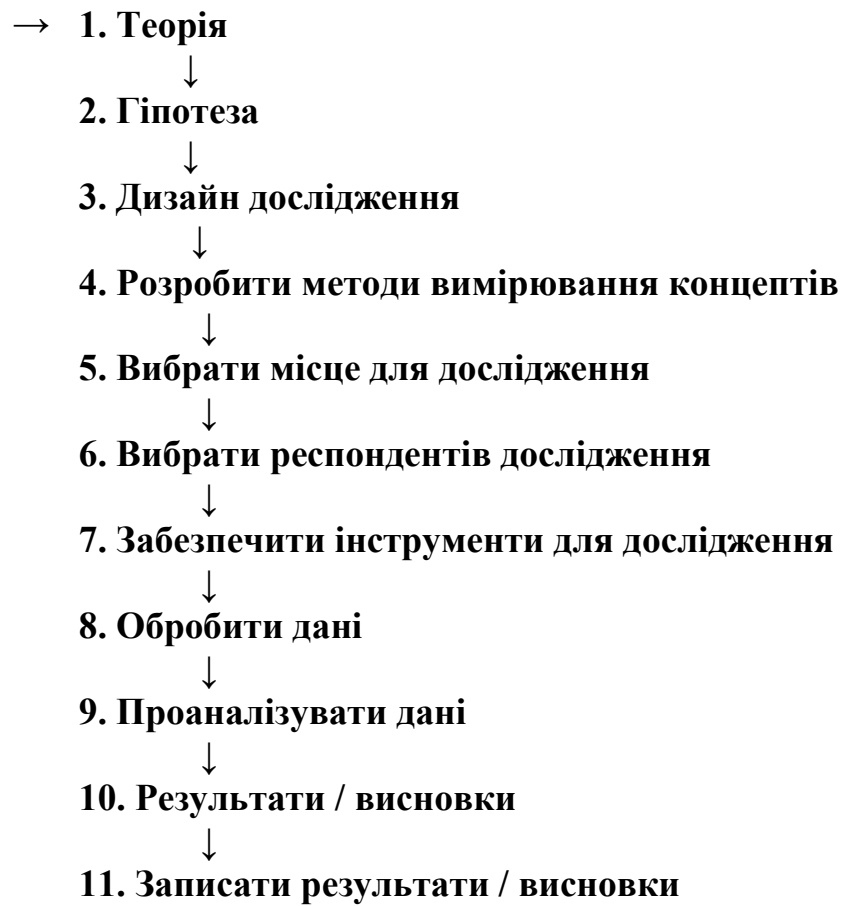

Рис 3. Процес кількісного дослідження [2, с. 124]

Структура і основні елементи звіту за результатами емпіричного соціологічного дослідження [119]

1. Титульний аркуш   2. Зміст   3. Анотація   • Формулювання теми, мети і завдань дослідження   • Характеристика вибіркового масиву: об'єкт дослідження, тип вибірки, оцінка репрезентативності даних   • Використані методи збору та обробки інформації (із зазначенням відповідного програмного продукту)   • Час проведення польового етапу дослідження   • Список виконавців   4. Вступ   • Опис проблемної ситуації   • Позначення основних аспектів проблеми (можливих альтернативних підходів до її вивчення) і чітке формулювання центральної проблеми проекту   • Обґрунтування соціальної та наукової актуальності поставленої проблеми   • Огляд літератури з теми дослідження, оцінка ступеня розробленості поставлених дослідницьких завдань, виявлення питань, які потребують подальшого вивчення   5. Основна частина   Глава 1. Програма та методи дослідження   § 1. Концепція дослідження. Постановка мети і завдань; опис об'єкта і предмета дослідження; обґрунтування гіпотез   § 2. Методика дослідження. Опис основних методичних підходів до реалізації проекту, у тому числі: характеристика і обґрунтування розробленої моделі вибірки; характеристика методів збору та аналізу даних; виклад помилок і труднощів, що мали місце в процесі реалізації запланованих процедур.   Глава 2. Результати дослідження: опис і інтерпретація отриманих даних. (Глава може включати будь-яку кількість параграфів, в залежності від обсягу і змісту отриманої інформації. При необхідності може бути виділено кілька самостійних глав.   Типовими розділами основної змістовної глави звіту є такі: 1 – загальний опис об'єкта, 2 – структурно-типологічний аналіз об'єкта).   6. Висновки   § 1. Основні змістовні висновки дослідження   § 2. Висновки щодо поставлених завдань і програмних гіпотез дослідження   § 3. Можливі напрямки подальших досліджень у цій сфері   7. Додаток   • Інструментарій   • Таблиці, що не увійшли в основний текст звіту   • Інструктивні матеріали з методики опитування та відбору одиниць спостереження   • Організаційний план дослідження   • Список використаних літературних і документальних джерел   • Первинна соціологічна інформація у вигляді роздруківок лінійних і умовних розподілів; проміжних результатів обробки і аналізу даних

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	3
РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ	5
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ	7
ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСУ	8
ПИТАННЯ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	11
<i>МОДУЛЬ 1. Концептуальні питання якості емпіричного дослідження .....</i>	11
<i>Тема 1. Місце і роль емпіричних досліджень в структурі соціологічного знання .....</i>	11
<i>Тема 2. Стандарти проведення соціологічного дослідження і оцінка його якості .....</i>	12
<i>Тема 3. Забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження на стадії його підготовки .....</i>	13
<i>МОДУЛЬ 2. Технології забезпечення якості емпіричного соціологічного дослідження .....</i>	15
<i>Тема 4. Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні кількісних методик .....</i>	15
<i>Тема 5. Надійність та достовірність соціологічної інформації при використанні якісних методик .....</i>	17
<i>Тема 6. Якість вторинного аналізу даних емпіричних досліджень .....</i>	18
<i>МОДУЛЬ 3. Контроль якості емпіричного дослідження .....</i>	19
<i>Тема 7. Процедури контролю якості емпіричного дослідження .....</i>	19
<i>Тема 8. Контроль якості конструювання вибіркової сукупності .....</i>	20
<i>Тема 9. Інструменти контролю якості емпіричного дослідження. Новітні тенденції емпіричних досліджень .....</i>	21
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	23
Завдання до самостійної роботи	23
Питання для самоконтролю знань	29
Тематика рефератів та есе	31
Тести для контролю знань	33
Програмні питання до заліку	35
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	37
ДОДАТКИ	46

Навчальне видання

ЯКІСТЬ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичні рекомендації
для студентів, які навчаються за спеціальністю
7.03010101, 8.03010101 – Соціологія

(кредитно-модульна система)

Автор-упорядник ХИЖНЯК Олександр Володимирович

В авторській редакції
Комп'ютерний набір: *О. В. Хижняк, О. О. Губер*

Підписано до друку 28.02.2014. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 3,02. Обл.-вид. арк. 3,12.
Тираж 90 пр. Зам. № 116/14

План 2012/13 навч. р., поз. № 13 у переліку робіт кафедри

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.

